

Barns rätt till delaktighet vid beslutsprocesser inom den sociala barnvården. Vad betyder barnkonventionen och den rättsliga utformningen för tillämpningen i praktiken?

Monica Larsson och Elin Hultman

Sammanfattning

Denna artikel utgår från barns rätt till delaktighet som härrör från FN:s konvention om barnets rättigheter – barnkonventionen. Barns rätt till delaktighet är explicit uttalad vid beslutsprocesser om placeringar inom den sociala barnvården men är ändå inte helt tydlig. Tolkningen av innebörden i rätten till delaktighet varierar och kan sannolikt påverka omfattningen i praktiken och ger upphov till en mängd olika ställningstaganden. Socialvetenskaplig och socialrättslig forskning i Sverige har pekat på bristande delaktighet för barn och unga i olika delar av denna process. I denna artikel beskrivs och analyseras vad som i denna forskning framkommit om barns rätt till delaktighet i samband med beslutsprocesser rörande vård utanför hemmet. Några av de omständigheter som kan utgöra hinder för barns rätt till delaktighet fokuseras särskilt. Det rör hur rätten till delaktighet hanteras i praktiken samt betydelsen av barnkonventionens och den rättsliga regleringens utformning.

Children's right to participation in decision-making within the Swedish Child Protection System. What does the UN Convention on the Rights of the Child and the legal framework mean in relation to the implementation in practice?

Abstract

This article is based on children's right to participation which stems from the UN Convention on the Rights of the Child – the Child Convention. Regarding decision-making processes within the Child Protection System children's right to participation is explicitly stated. However, it is still not palpable and the interpretations regarding children's right to participation may vary. This may give rise to various standpoints which in turn can have an impact on the magnitude of how the right is put into practice. Social science and social law research in Sweden has pointed out that children and young people do not participate sufficiently in parts of this process. This article describes and analyzes what has emerged in this research regarding children's right to participation in connection with decision-making processes concerning out-of-home-placement with a particular focus on some of the circumstances that may impede the children's right to participation. The article concerns how the right to participation is handled in practice and the importance of the Convention on the Rights of the Child and the framework of the legal regulation.

Introduktion och bakgrund

Barns rättigheter utgör en del av de mänskliga rättigheter som sedan lång tid tillbaka fastställts och kodifierats genom olika internationella överenskommelser (Prop. 2017/10: 186). I barnkonventionen, som ratificerades av Sverige 1990, fastslås grundteserna om barns fullständiga och lika människovärde (<https://unicef.se/barnkonventionen>). Barn anses dock vara sårbara och därav i behov av särskilt skydd och stöd (t.ex. Staaf och Andersson 2017; Åkerström Kördel och Brunnberg 2017). Barn som är föremål för socialtjänstens åtgärder anses dessutom ha en extra utsatthet, vilket betyder att det bedöms särskilt viktigt att stödja en rättslig utveckling som säkerställer barns rätt till inflytande och information (Mattsson 2015). Barns rätt till delaktighet innebär visserligen att vuxna ska ta det yttersta ansvaret för alla beslut om åtgärder, men inte lämna barnets upplevelser och synpunkter utanför. I annat fall anses inte barnets rättigheter tillgodoseas (Lindholm 2014). När ett barn ska placeras för vård utanför hemmet aktualiseras frågan om barns rätt till delaktighet på flera vis. Frågan om barns rätt till delaktighet sätter sin prägel på allt från genomförande av utredningen inom socialtjänsten till sammanträden och beslutsfattande av socialnämnden samt vid förhandling i förvaltningsdomstol.

Barnrättsperspektiv

Barnets rätt har i Sverige under senare år fått stöd i grundlagen i 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen (RF) (se t.ex. Lind 2018). Tillägget har skett för att bättre kunna leva upp till barnkonventionens krav, även om det inte förrän 2018 beslutades att barnkonventionen 2020 ska få samma ställning som svensk lag (Prop. 2017/18: 186). Det innebär att gradvis har ett barnrättsperspektiv i vid mening utvecklats i svensk rätt och särskilt är det synligt inom det sociala- och familjerättsliga området (Mattsson 2017; Cederborg och Warnling-Nerep 2014; Shiratzki 2017; Singer 2012). I

den nationella regleringen rörande barn och unga, liksom i europakonventionen och barnkonventionen, betraktas barnet som rättighetsbärare och som subjekt och aktör (t.ex. Cederborg och Karlsson 2001; Dahlin, Kaldal och Leviner 2007; Mattsson 2006 och 2015; Stern 2006). Rätten till delaktighet är dock inte given eller okomplicerad. Barns rätt till delaktighet i sådant som rör dem själva liksom hur barn egentligen ska göras delaktiga har beskrivits som en av de eviga frågorna som behöver hanteras i en föränderlig värld (Leviner och Lundström 2017). I barns kontakt med socialtjänsten är dessa frågor viktiga inte minst utifrån de särskilda organisatoriska och professionella förutsättningar som finns och som är typiska för en människobehandlande organisation (Johansson, Dellgran och Höjer 2015). Socialsekreterare inom den sociala barnvården utgör en central välfärdsrelaterad professionsgrupp med stort handlingsutrymme eller diskretion (Dellgran 2015). Ett grundläggande drag i detta sammanhang utgörs av svårigheter att rationalisera det operativa arbetet vilket betyder att utrymme krävs för de professionellas självständiga omdöme och expertis. Således innefattar handläggarnas diskretion professionell autonomi vilket ger självständighet i utförandet av arbetsuppgifterna (a.a 2015).

Barns rätt till delaktighet

I arbetet med att realisera barns rätt till delaktighet i praktiken ska socialsekreterare exempelvis göra bedömningar av på vilket sätt barn ska göras delaktiga och i vilken utsträckning, men också hur barns åsikter och upplevelser ska beaktas (Mattsson 2017). Dessa bedömningar innebär bland annat att förhålla sig till barns rätt att när en åtgärd rör ett barn, ska barnet förutom att få relevant information också ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet (11 kap. 10 § socialtjänstlagen, SoL). Om barnet inte framför sina åsikter, ska barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Likaså ska barnets åsikter och inställning tillmätas

betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Barn som fyllt 15 år har rätt att själv föra sin talan i socialnämnd och i domstol. Utöver att komma till tals handlar rätten till delaktighet också om barnets rätt att framföra sina tankar, känslor och upplevelser liksom att någon lyssnar och tar emot det barnet säger. Informationen ska ligga till grund för de professionellas bedömning och beslut (Socialstyrelsen 2015a).

En utgångspunkt vid all myndighetskontakt med barn i frågor som rör dem personligen är kravet på rättssäkerhet vid bland annat ärendehandläggning inför beslut. Rätten till delaktighet är därför också kopplad till krav på rättssäkerhet. Kravet på integritetsskydd genom delaktighet utgår från den bärande tanken att barn är fullvärdiga individer med rätt att bli behandlade med samma värdighet och respekt som vuxna personer (Mattsson 2015).

Oberoende av den rättsliga regleringen visar tidigare forskning om barns rätt till delaktighet att det finns svårigheter att realisera denna rätt. Det faktum att barnkonventionen år 2020 ska bli svensk lag, ger därför anledning att blicka tillbaka på de problem med implementeringen som funnits för att förhoppningsvis dra lärdomar inför framtiden.

Syfte och forskningsfrågor

Syftet med artikeln är att beskriva och analysera tidigare forskning om barns rätt till delaktighet i samband med beslutsprocesser om placeringar utanför hemmet. Genom en kritisk analys av de hinder för barns rätt till delaktighet som visats i forskningen diskuteras hinder för barns rätt till delaktighet inom den sociala barnvården i relation till några olika förhållanden i denna praktik som påverkar denna rätt. Följande forskningsfrågor ska besvaras:

- Hur beskrivs rätten till delaktighet i den sociala barnvården?
- Vilka faktorer inom den sociala barnvården påverkar hur rätten tillvaratas?
- Vilken roll spelar barnkonventionen och den rättsliga regleringen för denna rätt – hinder och möjligheter?

Barnkonventionens ställning i Sverige

År 1990 ratificerade Sveriges riksdag FN:s konvention om barnets rättigheter (<https://unicef.se/barnkonventionen>). För att en internationell överenskommelse ska gälla internrättsligt i Sverige, krävs att den införlivas med nationell rätt. Det kan ske exempelvis genom transformering eller inkorporering (SOU 2016: 19). I syfte att införliva konventionsåtaganden efter ratificeringen, infördes eller ändrades svenska bestämmelser i överensstämmelse med bestämmelser i konventionen. Först år 2018 beslutades att barnkonventionen genom inkorporering skulle få samma ställning som svensk lag och den föreslås träda i kraft den 1 januari 2020 (Prop. 2017/18:186). I svensk rätt är domstolarna i nuläget inte på samma sätt som vid annan reglering bundna av konventionens regler (a.a.). Inkorporering, som kommer att ske 2020, innebär att hela konventionen i fråga tas in i den nationella lagstiftningen (www.unicef.se). Det går även att konstatera om innehållet i svensk rätt redan överensstämmer med konventionen, dvs. att normharmoni råder i vissa delar. Några lagändringar i samband med inkorporeringen av barnkonventionen behövs således inte i dessa fall. Inkorporering anses dock bidra till att synliggöra barnets rättigheter ytterligare och är ett sätt att skapa en grund för ett mer barnrättsbaserat synsätt i all offentlig verksamhet (www.regeringen.se).

När Sverige ratificerade barnkonventionen förband sig alltså riksdag och regering att se till att den nationella lagstiftningen stämmer överens med de åtaganden som framgår av den och hänsyn till barnets rättigheter ska tas vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn (<https://unicef.se/barnkonventionen>). Konventionsbestämmelserna har också använts vid tolkningen av svensk lag utifrån att tolkningen måste stämma överens med Sveriges internationella åtaganden och ratificeringen har påverkat lagstiftningen så att den huvudsakligen motsvarar ålig-

gandena i konventionen (Vahlne Westerhäll 2019). Barns rätt till delaktighet inom den sociala barnvården och i påföljande rättsliga processer har successivt formellt förstärkts genom transformering i lagstiftningen och i vissa delar har således barnkonventionen redan integrerats i svensk rätt (Prop. 2017/18: 186). Utgångspunkten är att även intentionerna i barnkonventionen ska präglade olika verksamheter både nationellt, regionalt och lokalt (Betänkande 2017/18: SoU25). Skyldigheterna enligt barnkonventionen har dock enligt regeringen inte fått tillräckligt genomslag i de offentliga verksamheterna och inte heller i rättstillämpningen (t.ex. Vahlne Westerhäll 2019).

Rätten att få information

Nedan beskrivs barns rätt till delaktighet inom den sociala barnvården utifrån rätten till information och rätten att komma till tals som baseras på barnkonventionen. Barns rätt att få information om en åtgärd som rör dem reglerades redan 2008 (11 kap 10 § SoL). Lagtexten är dock inte särskilt utförlig vad gäller innebörden i denna rätt. Ledning får därför sökas i lagens förarbeten och i Socialstyrelsens handböcker och föreskrifter. Rätten till delaktighet anges vara en förutsättning för att barnet ska kunna ha en åsikt i frågan och därmed också kunna uttrycka den (Socialstyrelsen 2015a). Information till barn ska inte bedömas enbart i förhållande till informationen som sådan utan även vara lämplig i förhållande till barnet med hänsyn till ålder och mognad. Informationen ska ges på ett enkelt sätt, vilket innebär både ett muntligt språkbruk och ett skriftligt språk som anpassats till barnets ålder, mognad och förutsättningar i övrigt (Socialstyrelsen 2015b). Vidare är det viktigt att ta reda på om barnet har kunnat förstå vad informationen innebär. Barnet ska inte informeras endast vid ett tillfälle utan det bör ske under hela handlägningsprocessen (Socialstyrelsen 2015 a och b).

Rätten att få komma till tals

Rätten att komma till tals handlar bland annat om barnets rätt att framföra sina tankar, känslor och upplevelser. Sådan information ska dessutom ligga till grund för de professionellas bedömning och förslag till beslut vid exempelvis placeringar. Att få komma till tals innebär också att någon lyssnar och tar emot det barnet säger, vilket beskrivs vara en förutsättning för att barnet ska kunna få inflytande över beslut (Socialstyrelsen 2015 a och b). Socialsekreterare har skyldighet att belysa barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt även om denne av någon anledning inte själv framfört sina åsikter vid en barnvårdsutredning (11:10 SoL). Skarpare krav på att motivera varför ett barn inte fått eller velat komma till tals i utredningen har tillkommit efterhand. Socialtjänsten har också möjlighet att vid en barnvårdsutredning föra samtal med barn utan vårdnadshavaren samtycke och närvaro i vissa situationer. Förutom rätt att på olika sätt bli delaktiga i en utredning som ligger till grund för ett beslut om placering utanför det egna hemmet, har barn enligt 11:10 SoL, om det blir aktuellt också rätt att få komma till tals i socialnämnd och i förvaltningsrätt.

När det kommer till delaktighet finns en skillnad mellan att tala med och att lyssna på barn och att synliggöra deras röster och upplevelser. Dokumentation under en utredning ska klargöra vilka beslut som fattats och vilka åtgärder som föreslagits (Prop. 2004/05: 39). Vid beslut-sunderlag som gäller t.ex. placering utanför hemmet, ska dokumentationen dessutom innehålla den enskildes uppfattning om sina behov och hur dessa kan tillgodoses. De åsikter barnet fört fram ska dokumenteras. SoL anger en skyldighet för socialtjänsten att samarbeta med vårdnadshavarna i sitt arbete med att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver. Det innebär att även om barn har självständiga rättigheter och ska talas med på egen hand anses samarbetet med föräldrarna vara av stor betydelse.

Metod och tillvägagångssätt

Denna artikel bygger på delar av resultatet från en litteraturgenomgång av forskning om barns rätt till delaktighet i samband med beslut om placeringar utanför hemmet 1. Målet med litteratursökningen var att fånga aktuell forskning kopplad till barns rätt till delaktighet i samband med beslut om placeringar. Litteratursökningen genomfördes inom ramen för EU-projektet IDEA under våren/sommaren 2017, och fokuserade främst på forskning från åren 2000–2017, men några tidigare genomförda kända studier som anknöt till de frågor som diskuteras i artikeln lyftes också in. Fokus i litteratursökningen var barns delaktighet i beslutsprocesser som kan leda fram till placering inom den sociala barn- och ungdomsvården i Sverige, men däremot ingick inte studier som visade erfarenheter kopplade till delaktighet hos barn som varit placerade eller föremål för andra insatser inom socialtjänsten.

Artikeln kan karaktäriseras som en narrativ litteraturöversikt och är baserad på tydliga forskningsfrågor, kriterier för vilka studier som inkluderats respektive exkluderats samt tydliggör hur resultaten analyserats och syntetiserats (Shaw och Holland 2014; Grant och Booth 2009). Det finns förstås både för- och nackdelar med narrativa översikter (t.ex. Bergmark 2008). Detta tillvägagångssätt – att analysera skilda studier om barns rätt till delaktighet i samband med beslutsprocesser rörande vård utanför hemmet från både det socialvetenskapliga och det socialrättsliga området – kan förhoppningsvis bidra med en kreativ analys av tidigare forskning och med att utveckla teoretiska reflektioner som belyser och främjar kunskaper såväl som nya forskningsfrågor från bägge dessa fält.

Identifiering av nyckelord och fraser både på svenska och engelska med relevans för IDEA projektets syfte och frågeställningar skedde inledningsvis. Sökningarna gjordes framförallt i Supersök; SwePub; Libris; Proquest social science och Annual review. Vissa sökord och kombinationer har gett flera hundratusen

träffar vilket inneburit att det inte varit möjligt att gå igenom alla dessa. Sökningarna har då på olika sätt försökt att specificeras. Dessa var exempelvis implementering av barns rättigheter; barns delaktighet i beslutsprocesser/domstolsprocesser/ socialnämnd/förvaltningsrätt; barns delaktighet i socialtjänsten; childrens participation in child protection; empowering children in child care decision; hearing children in child protection in Sweden; child friendly justice. Därefter identifierades sökvägar/databaser. När relevanta texter funnits har de i sin tur kunnat generera fler sökningar på ord och specifika författare och texter. Det betyder att kombinationen av sökord har kunnat se olika ut i de olika sökvägarna.

De inkluderade texterna är vetenskapliga artiklar samt böcker som behandlar svenska förhållanden och bygger på vetenskaplig forskning samt ett par rapporter med utvärderingar samt erfarenheter från det arbete som bedrivs i olika delar av Sverige. Litteratursökningen kan dock inte sägas vara heltäckande (jfr Keddell 2014). Urvalet av studierna som ingår i litteraturöversikten begränsades dels till rättsvetenskapliga studier inriktade mot det social- och/eller familjerättsliga området med fokus på barns rättigheter och rätt till delaktighet, dels samhällsvetenskapliga studier främst socialvetenskapliga med inriktning mot barnavårdsforskning och barns rätt till delaktighet. De rättsvetenskapliga studierna tar främst sin utgångspunkt i att analysera lagar, konventioner och dess konstruktioner och tillämpning samt konsekvenser i förhållande till barns rätt. Merparten av de ingående studierna kan beskrivas som kvalitativa men kvantitativa inslag förekommer i vissa studier.

Rättighetsperspektiv

Ett rättighetsperspektiv innebär att rättighetens utformning och tillämpning fokuseras i den narrativa analysen. Rättigheter inom det sociala området kan karaktäriseras och förstås på olika sätt. De kan övergripande beskrivas som dubbelbottnade med olika

innebörder. Begreppet rättigheter kan ses i en strikt juridisk mening, som något som är materiellt utkrävbart, men också förstås som sociala mål uttryckta som exempelvis principer (Larsson 2008). Flera socialrättsliga regler är explicit förbundna med olika politiska mål och handlingsplaner (Alexius Borgström 2009). De är också i flera avseenden konstruerade och föränderliga (Hollander och Alexius Borgström 2009). Rätten till delaktighet analyseras också i ljuset av ett människorättsperspektiv – som en mänsklig rättighet (jfr Runesson, Larsson och Björngren Cuadra 2015). Det kritiska inslaget i analysen innebär ett ifrågasättande av antagandet att det finns konsensus kring barns rätt till delaktighet (jfr Reynaert et al. 2012). Det innebär också att belysa vissa aspekter i den rättsliga utformningen, exempelvis oklarheter, motsägelsefullheter och luckor som kan omintetgöra barns rätt till delaktighet i samband med beslut om placeringar utanför hemmet. Vidare indikeras underliggande normer, värden och logiker som kan tänkas påverka barns rätt till delaktighet i praktiken (jfr Leviner 2018).

Resultat och diskussion

Hantering av barns rätt till delaktighet inom den sociala barnavården

Historiskt sett har den sociala barnavården inkluderat barn i sitt utredningsarbete endast i begränsad omfattning. Tidigare forskning från olika perioder ger en komplex och delvis motstridig bild av inkluderingen. Exempelvis Andersson (2008) hänvisar till en rad svenska studier (Andersson och Frick 1999; Cederborg och Karlsson 2001 och Claezon 2004) som visar att barn (0–18 år) inte känner sig tillräckligt involverade i utredningar. Vissa studier pekar på att det överhuvudtaget inte genomförts samtal med barn i samband med barnavårdsutredningar (Andersson 2001; Cederborg och Karlsson 2001). Sedan Sverige ratificerade barnkonventionen har det inneburit ökade krav på kontakt och kommunikation med barn. Över tid visar

forskningen också att det har blivit vanligare att socialsekreterare har kontakt med barnet när barnavårdsutredningar genomförs (Sundell, Egelund, Andrée Löfholm och Kaunitz 2008; Olsson 2010). Studier visar också att barns delaktighet i det sociala utredningsarbetet har ökat. Exempelvis framträder bilden av att samtal med berörda barn allt oftare ingår som en självklar del av utredningsarbetet (Olsson 2008). I vissa fall träffar handläggarna de individer som barnavårdsutredningen gäller ett fåtal gånger, vid andra utredningar inte alls (Nordenfors och Landmér 2013; Svendsen 2016; Öström 2014). Några studier om barns delaktighet har visat på förbättring av detta medan andra studier pekar på att det inte är en självklarhet att samtala med barn under en utredning. Skoogh (2013) har uppmärksammat barns upplevelser av samhällsvård och visade att flera barn (8–18 år) upplever att socialtjänsten inte talat om orsaken till att de placerats. Det fanns barn som vid placerings-tillfället inte var medvetna om att en placering skulle ske. Bristande information och snabba placeringar ledde till att placeringen upplevdes som kaotisk.

Socialsekreterare har det yttersta ansvaret för att formulera, tolka och analysera insamlad information i en barnavårdsutredning. Hur barn synliggörs och på så vis blir delaktiga i en utredning är, oaktat riktlinjerna, beroende av hur socialsekreterare i praktiken genomför dokumentationen (Aronsson 2001; Börjeson 2010). Socialsekreterare har inte minst en viktig uppgift då barn saknar rättslig möjlighet att påverka dokumentation av deras livssituation i den sociala barnavården (Leviner 2011).

En studie av 118 barnavårdsutredningar visar att barnen hörs och syns i utredningarna, men att deras synpunkter på själva utredningen, att den över huvud taget görs och hur, inte lyfts fram. Barnens önskemål kan vara inflätade i vad föräldrarna framför utan att barnen själva kommer fram. Inte heller framkommer barnens åsikter om anmälan (Olsson 2008). Även när barns åsikter dokumenteras, inkluderas dessa

inte i analys och vid bedömningar av barnets situation (Enell 2009; Hultman och Cederborg 2014; Rasmusson 2004). I de fall barns situation beskrivs är det därmed ändå främst vuxnas perspektiv på barn som synliggörs. Likaså när barns röster lyfts fram kan det saknas detaljer om deras åsikter, känslor samt önskemål inför framtiden (Hultman och Cederborg 2013). Tidigare forskning visar alltså på variationer när det gäller hur barns röster och erfarenheter dokumenteras i beslutsunderlag.

Olika hinder för barns rätt till delaktighet vid barnavårdsutredningar

Oaktat den stärkta ställning rörande barns rätt till delaktighet som finns i lagtext och styrdokument samt ingår i metoder inom den sociala barnvården, åskådliggör tidigare forskning att barn inte tycks involveras i den utsträckning som normerna anger. Olika slag av hinder framträder. Ett sådant hinder är att socialsekreterare ges och har ett stort utrymme att själva tolka vad delaktighet innebär (Leviner 2011). Detta handlingsutrymme kan exempelvis förklara att socialsekreterare sinsemellan kan ha olika föreställningar om vad barns rätt delaktighet innebär (Sundell et al 2008), vilket i sin tur också kan fungera som hinder för denna rätt. Vid exempelvis beslutsprocesser som kan leda till placeringar utanför hemmet, kan det ligga närmare till hands för socialsekreterare att uppmärksamma de vuxnas perspektiv jämfört med barnens perspektiv (Heimer, Näsman och Palme 2017). Andra hinder kan bestå av att socialsekreterare kan ha olika synsätt kring hur ofta och vad syftet är med de samtal med barn som genomförs under en barnavårdsutredning (Nybom 2005; Ponnert och Ramusson 2015). Sådana samtal med barn genomförs på olika sätt. Vissa socialsekreterare har enskilda samtal med barnen andra genomför samtal tillsammans med en förälder (Cocozza, Gustafsson och Sydsjö 2006; Leviner 2011; Ponnert och Ramusson 2015). Det kan finnas olika

intentioner med de samtal som genomförs beroende exempelvis av barnets ålder och mognad (Nybom 2005).

Av betydelse för barns rätt till delaktighet kan också vara tillvägagångssättet vid de samtal som socialtjänsten har med barn. Bland annat kvaliteten på den intervjueteknik som använts har visat sig vara avgörande för barns möjligheter att kunna uttrycka sig och ge information om sin livssituation. Detta kan i sin tur få konsekvenser för hur barns upplevelser gestaltas och inkluderas när bedömningar och beslut om deras livssituation ska formuleras (Cederborg 2010). I en annan studie bekräftas att öppna samtal med barn är av vikt för att få barns synpunkter. Denna typ av samtal kunde samtidigt i viss mån upplevas skrämmande av socialarbetarna då de uppfattade sig förlora viss kontroll över samtalen (Näsman 2012).

Samtal i samband med barnavårdsutredningar handlar inte bara om att erhålla information från barn utan också om att barn har rätt att få information. Studier visar att det finns barn som ger uttryck för att den information de fått som rör dem själva kan vara svår att förstå och ta till sig (t.ex. Forsell, Kappfjell-Li och Schiratzki 2015), vilket kan utgöra hinder för delaktighet. Det kan också vara otidligt för barn om barnavårdsutredningen är avslutad eller inte och det framkommer rädsla hos de unga för vad som ska hända med det som de berättar samt vad socialtjänsten ska göra när de utreder deras familjesituation (Nordenfors och Landmér 2013). Studien visar på vikten av tydlighet men också att relationen mellan barn och utredare är av betydelse för att barn ska känna sig delaktiga men också om delaktigheten ska leda till nytta för barnet (a.a. 2013). Denna slutsats ligger i linje med utgångspunkten att delaktighet inte är något som kan urskiljas som en särskild beståndsdel i det sociala arbetet utan att det är invävt i alla relationer och därför måste förstås i relation till den kontext som präglar den sociala barnvården (Rasmusson 2011).

Sammanfattande om hinder och möjligheter

Det professionella omdömet, som socialsekreterare utövar, innefattar olika professionella handlingar i form av exempelvis bedömningar och val av insatser. Det är visserligen villkorat av bland annat lagstiftningen, yrkesmässiga normer och etiska regler, men innehåller ändå brister och problem (Dellgran 2015). Även om barns rätt till delaktighet sedan länge är bestämd visar den tidigare forskningen att det finns ett stort tolkningsutrymme vad gäller detta i den sociala barnavårdspraktiken. Olika svårigheter att informera barn på ett adekvat sätt, liksom att socialsekreterarna är otydliga med vad som sker under utredningen och varför den pågår, kan alltså utgöra hinder för barns rätt till delaktighet. Skilda professionella arbetssätt och praktiker kan innehålla hinder för barns rätt till delaktighet i samband med beslutsprocesser om placeringar utanför hemmet. Bedömningar kan baseras på fördomar och ovidkommande hänsyn. Studierna ovan visar att det finns olika uppfattningar om vad barns rätt till delaktighet innebär och hur den ska konkretiseras liksom variationer i *på vilka sätt* barn har gjorts delaktiga. En del av orsaken till detta går sannolikt också att finna i hur den rättsliga regleringen är utformad. Härvid syftas på avsaknad av tydliga anvisningar bland annat om vilka principer som har företräde när olika intressen kolliderar. I vare sig barnkonventionen eller i SoL finns några bestämmelser för hur samtal med barn ska genomföras, hur ofta eller vem som ska tala med barnet (Kaldal et al 2010; Leviner 2011). Det finns inte någon exakt vetenskap eller en enskild modell eller metod som är användbar i alla sammanhang och med alla barn (Socialstyrelsen 2018). Det handlingsutrymme som därmed uppstår kan beroende på socialsekreterares kunskaper, uppfattningar men också övriga organisatoriska villkor utgöra hinder men också möjligheter att utveckla former för barns rätt till delaktighet vid barnavårdsutredningar.

Den rättsliga regleringen och utformningen som hinder eller möjlighet

Rättsreglerna visar på i vilken utsträckning barn kan betraktas som självständiga individer med egna behov och intressen eller i vilken utsträckning de betraktas som en del av eller ett bihang till vuxna utan egna behov eller intressen (Wetter 1986). Det förstnämnda synsättet har i den rättsliga doktrinen beskrivits som ett kompetensinriktat synsätt (Vahlne Westerhäll 2019). Båda dessa perspektiv framträder sida vid sida i den tidigare forskningen rörande olika aspekter av den sociala barnavårdspraktiken. Således framträder en ambivalens i synen på barn som betyder att hur rätten till delaktighet implementeras i praktiken utgör ett vägval i riktning mot det ena eller andra perspektivet. Ratificeringen av FNs barnkonvention 1990 var en viktig del i att stärka barns rätt till delaktighet i frågor som rör dem själva (Socialstyrelsen 2012). Denna åtgärd samt den efterföljande rättsliga regleringen ger normativa anvisningar om vad lagstiftaren förväntar sig vad gäller tillämpningen av barns rätt till delaktighet. Det framgår dock inte tydligt av regleringen hur rätten ska hanteras i praktiken. Inte minst i konventionsstaternas rapporter till FN:s barnkommitté, (2008) har artikel 12, blivit beskriven som en av de artiklar i barnkonventionen som är svårast att genomföra. En annan utpekad svårighet för barns rätt till delaktighet är att förverkliga att barnet ses som en medborgare i samhället med därtill hörande mänskliga rättigheter som barnet har för egen del (Stern 2007). Ett sådant synsätt anses dock utmana den traditionella synen på barnet som ett skyddsvärt objekt och som på grund av sin ringa ålder inte har tillräcklig kapacitet att fatta rationella beslut. Ett barn med begränsad autonomi med rätt att erhålla ett särskilt skydd mot faror som det kan vara exponerad för, anses vara uttryck

för ett behovsorienterat synsätt (Vahlne Westerhäll 2019). Motstridiga principer och mål framträder alltså. I barnkonventionen framträder ett synsätt på barn som är både kompetens- och behovsinriktat (Leviner 2011). Det finns å ena sidan en diskrepans mellan lagstiftning (norm) samt de bakomliggande ideal som normerna är uttryck för och å den andra vad som kan åstadkommas i praktiken. Det uppstår därför ett tomrum i tillämpningen eftersom lagstiftningen inte ger någon vägledning om vad som ska prioriteras. Artikel 12 är inte heller direkt tillämplig för vare sig myndigheter eller domstolar därför att den inte är inkorporerad i svensk rätt ännu Prop.2017/18:186). När barnkonventionen blir inkorporerad i svensk lag kommer den att ha samma status som andra svenska lagar (t.ex. socialtjänstlagen, utlänningslagen och föräldrabalken). Det kommer även vara möjligt att ensamt åberopa barnkonventionen i svenska domstolar. Barnkonventionen antas få en högre status som svensk lag men det innebär inga nya rättigheter för barn. Vidare antas att det blir skillnad genom att ett större ansvar läggs på myndigheter, rättsväsendet och andra beslutsfattare, att tillämpa rättigheterna i konventionen för ett större genomslag vid bedömningar, ärenden och beslut som rör barn (www.unicef.se).

Utformning av rätten till delaktighet

Barn har visserligen formellt rätt till delaktighet, men hur tydligt rättigheten är utformad kan få betydelse för *om* och *hur* den realiserar. Det finns starka legala krav på att socialtjänsten ska träffa och tala med barn som är föremål för en barnavårdsutredning. Barn och unga har dock själva begränsade möjligheter att påverka hur samtal med dem genomförs och hur de görs delaktiga i ett sådant sammanhang (Leviner 2011). Rättslig vägledning kring barns rätt till delaktighet samt vad som gäller vid samtal och

bedömningar av barns bästa saknas, vilket också kan utgöra hinder (Leviner 2012). Även om barn har rätt att få uttrycka sina åsikter, bli lyssnade på, liksom rätt att få information om de åtgärder som berör dem har barn inte rätt att självständigt tolka, agera och helt enkelt bestämma över sin livssituation (Aronsson 2001; Leviner 2011; Mattsson 2006, 2015). Rätten till delaktighet är inte detsamma som att barnet ska få bestämma (Socialstyrelsen 2015b). Frågan är dock hur långt delaktigheten ska få sträcka sig. Den juridiskt fastslagna rätten till delaktighet kan alltså vara svårimplementerad då regleringen i vissa fall kan uppfattas som vag i sina anvisningar om hur frågor som rör barn mer specifikt ska hanteras (Andersson och Hollander 1996; Kaldal et al 2010; Leviner 2011; Mattsson 2006).

Utformning av rättigheter

Rättigheters utformning varierar och kan innebära både hinder och möjligheter (t.ex. Vahlne Westerhäll 1986; Hollander 1995; Gustafsson 2002). Ett slag av indelning i rättigheter i tre olika kategorier är egentliga eller legala rättigheter, kvasirättigheter eller servicerättigheter och målrelaterade rättigheter (Lind 2018). Den förstnämnda kategorin utgörs av individuella krav som det allmänna ska uppfylla, t.ex. rätten till bistånd enligt SoL. Innehållet och förutsättningarna för att erhålla förmånen är i detta fall klart angivna i lag. Därutöver är rättigheten utkrävbar vilket innebär att den enskilde har möjlighet att överklaga och rättigheten står också under statlig tillsyn och kontroll. En kvasi- eller servicerättighet är en avgränsad rätt där den enskilde kan ställa krav på en omsorgsgivare i den grad denne har befintliga resurser. I detta fall finns ingen rätt för domstolsprövning för den enskilde utan endast andra klagomöjligheter. Lagar med kvasirättigheter karaktäriseras ofta av skyldigheter för det allmänna. Den sistnämnda kategorin innefattar en

serviceåtgärd vars ansvar för genomförande tveklöst finns på omsorgsgivaren, men innehåller inte några möjligheter att klaga (a.a. 2018). Utformningen av rättigheten, om den är tydlig och kan hävdas som ett individuellt krav, är avgörande för om den utgör hinder för barns rätt till delaktighet eller inte. Eftersom barns rätt till delaktighet inte kan ses som en förmån, inte heller är klart angiven i lagstiftningen eller är utkrävbar kan den inte förstås som en legal eller egentlig rätt. Rätten till delaktighet tycks inte heller vara beroende av befintliga resurser, men är delvis utformad som en skyldighet för socialtjänsten utan att vara närmare angiven. Om denna rätt inte tillgodoses inträffar inga sanktioner. Rätten till delaktighet kan möjligen ses som en målrelaterad rättighet utifrån att ansvaret för att genomföra den fullständigt åligger socialtjänsten. Utformningen av barns rätt till delaktighet kan därför ur ett rättighetsperspektiv förstås som tydlig, oklar, vagt konstruerad och inte utkrävbar och därför utgöra ett hinder för denna rätt.

När det saknas formaliserade riktlinjer för hur olika intressen rörande barn ska viktas mot varandra ställer det krav på den enskilde beslutsfattaren att bedöma exempelvis barnets skyddsbehov mot andra mål och värden som är relevanta i den sociala barnvården (Alexius och Hollander 2016). Det innebär att vid beslutsfattande om exempelvis placeringar gällande barn ställs många olika kunskapsperspektiv och intressen mot varandra. Sådana olika avvägningar kan också utgöra hinder och försvåra barns rätt till delaktighet.

Andra omständigheter som kan utgöra hinder för barns rätt till delaktighet rör relationen mellan å ena sidan barnet och den andra sidan socialarbetare, legala företrädare samt andra aktörer vilka ska beakta barns rätt till delaktighet. Denna relation kan förstås som baserad på en ojämn maktrelation eftersom de sistnämnda aktörerna kan utnyttja sin

auktoritet i kraft av sina respektive organisationer, sin professionalitet eller sin lagligen utsedda position (jfr Hollander och Alexius 2009). Därutöver är många rättsnormer, som professionella hanterar, utformade på ett sådant vis att fastställandet av rätten till delaktighet och de faktiska omständigheterna i det särskilda fallet påverkas av empiriska professionskunskaper av olika slag (Alexius Borgström 2009).

Den generella utformningen av barns rättigheter inom den sociala barnvården kan också försvåra barns rätt till delaktighet. Rättigheterna förstås som ett intresse som måste skyddas genom skyldigheter för andra och innefattar såväl rättsliga som moraliska skyldigheter. Det åligger i första hand föräldrar men också andra som kommer i kontakt med barnet att tillgodose barnets rättigheter (Singer 2012). Ett omsorgsbaserat rättighetsperspektiv framträder således med fokus på barnets intresse och (olika) behov, inte på barnet som autonom individ. Andra än barnet har makt över barnets tillvaro. I rättsliga processer är det enligt Singer (2012), inte klarlagt hur man ska se på barn och vilken hänsyn som ska tas till barnets vilja. Rätten för barnet att uttrycka en åsikt blir som bäst ett pedagogiskt eller terapeutiskt inslag i rättsprocessen. Detta beror främst på att synen på barn enligt artikel 12 i barnkonventionen, som utgår från barnet som ett subjekt med rätt att delta i beslutsprocesser, inte alltid är i linje med den målsättning om barnets bästa, en annan viktig princip som ligger bakom den svenska tillämpningen. Även i detta sammanhang kan hinder för barns rätt till delaktighet bero på den vaga utformningen som endast är en del i en skyldighet för andra och som inte direkt är kopplat till att barnet har en preciserad och utkrävbar rättighet. Forskning visar att exempelvis avsaknad av formella krav när det gäller barns rätt till delaktighet är exempel på att motstridigheter kring olika intressen leder till att det är möjligt att barns rätt till delaktighet å ena

sidan och rätt till skydd å den andra ses som motsättningar snarare än att de förutsätter varandra (Heimer, Näsman och Palme 2017).

Inkorporering av Barnkonventionen och rättsliga komplikationer

Vad kan då inkorporering av barnkonventionen komma att betyda för att barn i större omfattning ska ses som subjekt med egen rätt till delaktighet? I Norge, där barnkonventionen blev inkorporerad i norsk lag 2003 har inkorporeringen av barnkonventionen beskrivits som en seger för barns rättigheter (Öster och Knutson 2016). I en studie som jämfört barnkonventionens verkningar i Norge och Finland, vilka båda inkorporerat konventionen, med Sverige och Tyskland, som ännu så länge inte inkorporerat, anses dock att inkorporeringen i sig inte stärker barnets ställning (Vamstad 2016). Detta är ett intressant resultat som skulle behöva undersökas mer utförligt. Slutsatsen i studien är att med utgångspunkt från de internationella erfarenheterna ter sig inkorporering inte så förpliktigande som både förespråkare och motståndare uppger. "De länder som har barnkonventionen inkorporerad har inte per automatik en bättre situation på barnrättsområdet men de har inte heller hindrats eller styrts i negativ riktning i sitt arbete i någon noterbar utsträckning. Inkorporeringen är sekundär till den politiska viljan att arbeta med konventionen och barns rättigheter, den kan inte på juridisk väg direkt styra politiken om politiken inte vill bli styrd. Däremot kan en inkorporering bli ett verktyg i händerna på en politisk rörelse som redan är övertygad om det rätta i att stärka barns rättigheter i enlighet med barnkonventionen" (a.a. 2016: 68).

Förutom att barnkonventionens artikel 12 för närvarande inte är direkt tillämplig i svensk rätt, finns en annan svårighet för att förverkliga barns rätt, som betonats av barnrättskommittén. När det gäller Norge erbjuds

små möjligheter för enskilda barn att klaga på beslut som kränker deras rättigheter. Norge har, i likhet med Sverige, inte ratificerat det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen, om klagorätt för barn (Öster och Knutson 2016). Barn kan inte själva begära att få bli tvångsomhändertagna och de har inte heller möjlighet att överklaga ett beslut om upphörande av vård (41 § LVU stycke 2). När det gäller vård utan samtycke är det endast socialnämnden som har rätt att ansöka om tvångsvård samt ansvarar för vårdens innehåll och genomförande samt bestämmer när vården ska avslutas (4 § LVU). Detta begränsar i sig barns rätt till delaktighet. Vissa möjligheter har dock öppnats med barnkonventionen, trots att den ännu inte är inkorporerad i svensk rätt. Den har exempelvis medverkat till att nya svenska regler angående barns rätt till delaktighet har antagits i flera olika lagstiftningar och den har sannolikt haft inflytande över tolkningen av redan befintliga inhemska rättsnormer (Lind 2012).

Ett annat hinder för barns rätt till delaktighet som visats är att barns talerätt i de fall när förvaltningsrätten avslagit en ansökan om vård är komplicerad och att inte hanteras lika i alla avseenden (Bejstam 2012). Likaså att det råder viss osäkerhet om vad ett samtycke eller avsaknad av samtycke från processberöriga barn egentligen innebär och hur deras samtycke förhåller sig till vårdnadshavarens inställning (Leviner 2016).

Samarbete med vårdnadshavarna som är starkt betonat i sociallagstiftningen kan utgöra hinder för barns rätt till delaktighet samtidigt som krav på redogörelser för barnets erfarenheter och upplevelser i beslutsunderlag inte framhålls lika starkt (Leviner 2012). Även om barns rättigheter stärkts finns en risk att föräldrars rätt går före barnens, till exempel i de fall där det finns en intressekonflikt mellan barn och föräldrar (Leviner 2011). De allmänna principerna om samarbete med familjerna och att vård och stöd i första hand ska ges med samtycke från de berörda kan

gå ut över barnets rättigheter till stöd och skydd och leda till svåra avvägningar och förorsaka dilemman för socialsekreterare när de ska involvera barn i utredningsarbetet (Näsman 2012; Rasmussen 2011). Det kan exempelvis bli problematiskt om ett barn ger sitt samtycke men inte vårdnadshavarna eftersom frivilliga placeringar enligt svensk rätt kräver deras samtycke oavsett om barnet är processbehörigt eller inte.

Avslutande konklusioner

Genomgången och analysen av den tidigare forskningen visar att handläggares diskretion eller handlingsutrymme inrymmer olika faktorer som påverkar hur barns rätt till delaktighet tillvaratas inom den sociala barnvården. Det handlar bland annat om förekomsten av socialsekreterares kontakt och samtal med barnet vid barnvårdsutredningar, hur dessa samtal genomförs liksom hur barnets åsikter beaktas vid analys och bedömningar i utredningen samt vilka detaljer som lyfts fram. Men också om de skilda föreställningar som finns bland socialsekreterare om innebörden i barns rätt till delaktighet.

Lagstiftningens utformning och tillämplighet är faktorer som påverkar barns möjligheter till delaktighet bl.a. vid beslut om placeringar. En rad hinder för barns rätt till delaktighet rör rättsliga aspekter. Vare sig barnkonventionen eller den nationella rättsliga regleringen är särskilt tydlig vad gäller barns rätt till delaktighet. Rätten till delaktighet är en tämligen vag och svagt utformad rättighet och kan därför inte sägas utgöra någon egentlig rättighet. Utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv utgör barns rätt till delaktighet en central aspekt. Om det inte fungerar tillfredställande garanteras barn inte heller rättssäkerhet inom den sociala barnvården (Mattsson 2015). Dessutom verkar principen om barns rätt till delaktighet enligt barnkonventionen av lagtekniska skäl inte fullt ut kunna tillämpas av myndigheter och domstolar (SOU 2016:19). Svårigheter

att tillämpa rätten till delaktighet har också att göra med vilka principer rörande barns rätt som sinsemellan ska ha företräde. Olika rättsliga principer, exempelvis om barns rätt till delaktighet och om barnets bästa, ska vägas mot varandra och dessa har olika tyngd kan i sig utgöra hinder för barns rätt till delaktighet. Även principen om föräldrars bestämmanderätt ska beaktas. Hinder för att tillämpa barns rätt till delaktighet beror såldes på flera skilda aspekter och innefattar också brist på vägledning såväl rättslig sådan som annan rörande vad rätt till delaktighet innebär och hur den ska tillgodoses.

När det gäller barnkonventionens införlivande med svensk rätt tycks det hittills inte ha inneburit att svenska myndigheter och domstolar enkelt kunnat tillämpa barnkonventionens artikel om barns rätt till delaktighet. Att barnkonventionen genom inkorporering ska få ställning som lag i Sverige (Dir. 2018: 20) löser sannolikt inte heller det problemet. Kopplat till krav på rättssäkerhet och utifrån ett rättighetsperspektiv krävs för barns rätt till delaktighet att förutsättningarna för de lagstadgade rättigheterna är mer klara och precisa i lagen. Barn torde också ha en reell möjlighet att utkräva sin rättighet. Det krävs sannolikt både tydligare utformning på lagstiftningen och mer kunskap om innebörden i rätten liksom tydliga mål och vilja att arbeta i riktning mot att tillämpa barns rätt till delaktighet vad gäller sociala myndigheter och rättsväsende. En möjlighet som öppnas i och med att barnkonventionen blir svensk lag är att detta sannolikt får ett omfattande medialt och samhälleligt fokus och att det därmed blir enklare att utveckla lösningar och förändra de nämnda svårigheterna.

Sluttnoter

- 1 Har genomförts inom ramen för IDEA (Improving decision through empowerment and advocacy. Building children's rights capacity in child protection) (European Commission, Directorate General Justice and Consumers. Just/2015/RCHI/AG/PROF9582). IDEA- projektet är ett samarbete mellan fem länder, Irland, Finland, Sverige, Estland och Ungern. Syftet med projektet är att förbättra beslut för barn och unga genom att öka kompetensen hos professionella som representerar barns intressen inom den sociala barnvården. Avsikten är att stärka barns rättigheter och verka för att dessa blir tillgodosedda. Se vidare <https://ideachildrights.ucc.ie/>

Professor Staffan Höjer, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet, har också medverkat i projektet som artikeln bygger på och han har bidragit med värdefulla synpunkter på artikelmanuset.

Acknowledgement This publication has been produced with the financial support of the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of the authors and can in no way be taken to reflect the views of the European Commission.

Referenser

- Alexius Borgström, K. 2009. Rättsdogmatik. I: A. Hollander och K. Alexius Borgström., red. *Juridik och rättsvetenskap i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur: 17–36.
- Alexius, K. och Hollander, A. 2016. Kan rättssäkerhet upprätthållas när barn skyddas mot omsorgsbrister enligt 2 § LVU? I P. Leviner och T. Lundström., red. *Tvångsvård av barn och unga- rättigheter, utmaningar och gränzoner*. Stockholm: Wolters Kluwer: 199–217.
- Andersson, G. 2001. Jag försöker gå framåt men vinden drar mig bakåt – en barndom utan kontinuitet. I: K. Aronson, red. *Haverier i social barnvård? Fem fallstudier*. Stockholm: Förlagshuset Gothia: 36–77.
- Andersson, G. 2008. Barndomens placeringar och ungas tillbakablick. *Socialvetenskaplig tidskrift* nr 2, 2008: 76–96.
- Andersson, G. och Frick, A. 1999. Barndom i samhällsvård – vad säger ungdomarna? I: I. Claezon, B. Hjälms och M. Söderfeldt, red. *Brobygget. Kunskapsutveckling och partipartisk forskning i socialt arbete. Andra nordiska symposiet om forskning och praxis i socialt arbete, Malmö 20–22 november 1997: konferensrapport*. Malmö: Malmö Högskola, Hälsa och samhälle.
- Andersson, G och Hollander, A. 1996. Om barns rätt och barns bästa. I K. Sjögren-Marklund., red. *Barnet i den sociala barnvården* Stockholm: Liber: 58–99.
- Aronsson, K. 2001. Berättande och sanning. I: K. Aronsson., red. *Haverier i social barnvård? Fem fallstudier*. Stockholm: Förlagshuset Gothia: 22–35.
- Bejstam, L. 2012. Barns talerätt i mål enligt LVU-villkorad klagorätt? I: L. Rydberg-Welander., red. *Rätt, social utsatthet och samhälleligt ansvar: Festskrift till Anna Hollander*. Stockholm: Norstedts Juridik AB: 193–202.
- Bergmark, A. 2008 Om evidensbaserad kunskapsöversikter och psykosociala mekanismer. I: A. Meeuwisse, et al. red. *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och kultur: 203–218
- Börjeson, B. 2010. *Förstå socialt arbete*. Stockholm: Liber.
- Cederborg, A. 2010. *Att intervju barn – vägledning för socialsekreterare*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset.
- Cederborg, A-C. och Karlsson, Y. 2001. Omhändertagande med barnets perspektiv. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 3, 163–179.
- Cederborg, A-C. och Warnling-Nerep, W. 2014. *Barnrätt. En antologi*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Claezon, I. 2004. *Tvångsomhändertaganden. Ur tonåringars, anhörigas och socialsekreterares perspektiv*. Stockholm: Mareld.
- Cocozza, M., Gustafsson, PA och Sydsjö, G. 2006. Child protection in Sweden: are routine assessments reliable? *Acta Paediatr.* 2006 Nov; 95(11): 1474–80.

- Dahlin, M., Kaldal, A. och Leviner, P. 2007. *JO och barnperspektivet – de rättsliga förutsättningarna för socialtjänsten att samtala med barn*. Juridiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
- Dellgran, P. 2015. Människobehandlande professioner. I: S. Johansson., P. Dellgran och S. Höjer. red. *Människobehandlande organisationer. Villkor för styrning och professionellt välfärdsarbete*. Stockholm: Natur och Kultur: 166–188.
- Enell, S. 2009. *Barnet i utredningen: en uppföljningsstudie om barns ställning i barnavård-sutredningar genomförda i BBIC*. FoU-rapport 2009:6. Stockholm: Luppen kunskapscentrum.
- FN:s barnrättskommittés allmänna kommentarer (2008) Handbok om Barnkonventionen, Unicef: Sverige.
- Forsell, E. Kappfjell-Li, L T och Schiratzki, J. 2015. *Barnrättsbyrån 2012–2013. En svensk pilotverksamhet ur juridiskt och socialt perspektiv*. Stockholm: Barnrättsbyrån.
- Grant, M.J., och Booth, A. 2009. A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal*, 26 pp.91–108.
- Gustafsson, H. 2002. *Rättens polyvalens: en rättsvetenskaplig studie av sociala rättigheter och rättssäkerhet*. Sociologiska institutionen, Lund.
- Hultman, E. och Cederborg, A-C. 2013. How Social Workers Portray Children's Perceptions When Constructing Their Identities. *International Journal of Social Science Studies*, 1(2), 73–81.
- Hultman, E. och Cederborg, A-C. 2014. Representations of Children's Voices about their health in Social Services arguments in support of their decision. *International Journal of Social Science Studies*, 2(2), 1–9.
- Johansson, S., Dellgran, P. och Höjer, S. 2015. Inledning. I: Johansson, S., Dellgran, P. och Höjer, S., red. *Människobehandlande organisationer. Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. Stockholm: Natur och Kultur: 21–38.
- Heimer, M., Näsman, E. och Palme, J. 2017. *Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser*. Uppsala universitet: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Hollander, A. 1995. *Rättighetslag i teori och praxis: en studie av lagstiftning inom social- och handikappområdet*. Iustus: Uppsala.
- Hollander, A. och Alexius Borgström, K. 2009. Introduktion. I: A. Hollander och K. Alexius Borgström., red. *Juridik och rättsvetenskap i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur: 11–14
- Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J. och Diesen E. 2010. *Barnahusutredningen*. Stockholm: Jure förlag AB.
- Keddell, E. 2014. Current debates on variability in child welfare decision-making: A selected literature review. *Social Sciences*, 3(4), 916–940.
- Larsson, M. 2008. *Att förverkliga rättigheter genom personlig assistans*. Lund: Lunds universitet, Socialhögskolan
- Leviner, P. 2011. *Rättsliga dilemman i socialtjänstens barnskyddsarbete*. Stockholm: Jure.
- Leviner, P. 2012. Barnperspektiv i socialtjänstens barnskyddsarbete – samtal med barn och bedömningar av barns bästa. I: L. Rydberg-Welander., red., Rätt, social utsatthet och samhälleligt ansvar. Festskrift till Anna Hollander Stockholm: Nordstedts juridik: 273–287
- Leviner, P. 2016. Samtyckeskonstruktionen i LVU – en analys av gränsdragningen mellan frivillighet och tvång. I: P. Leviner och T. Lundström red. *Tvångsvård av barn och unga – rättigheter, utmaningar och gränzoner* Stockholm: Wolters Kluwer: 126–150.

- Leviner, P. 2018. Child Participation in the Swedish Child Protection System. Child-Friendly Focus but Limited Child Influence on Outcomes. *International Journal of Children's Rights* 26 (2018): 136–158
- Leviner, P. och Lundström, T. 2017. *Tvångsvård av barn och unga – rättigheter, utmaningar och gränzoner*. 2017, Wolters Kluwer.
- Lind, A-S. 2012. Folkkrätten i den svenska konstitutionen. I: I. Österdahl och R. Stern., red. *Folkkrätten i svensk rätt*, s. Stockholm: Liber: 147–164.
- Lind, A-S. 2018. Socialtjänstens statsrättsliga förankring. I: T. Fridström Montoya., red. *Juridik för socialt arbete*. Malmö: Gleerups: 25–51
- Lindholm, J. 2014. FN:s konvention om barnets rättigheter. I: A-C Cederborg., red. *Barnperspektiv i socialtjänsten*. Gleerups: Malmö: 17–47.
- Mattsson, T. 2006. *Barnet som subjekt och aktör: en rättslig studie om barn i familjehem*. Uppsala: Lustus.
- Mattsson, T. 2015. *Barnrättsperspektivet i LVU-sammanhang*. Lund University Faculty of Law. *From the selected work of Titti Mattsson*. Lund: Lund University
- Mattsson, T. 2017. Barnrättsperspektivet i tvångsvården för barn och unga. I: P. Leviner och T. Lundström., red. *Tvångsvård av barn och unga – rättigheter, utmaningar och gränzoner*. Stockholm: Wolters Kluwer: 104–125.
- Nordenfors, M. och Landmér, E. 2013. *Barn och socialarbetare berättar om utredningar och biståndsinsatser. Ett forskningsprojekt om socialtjänstens arbete med barn och deras familjer*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Nybohm, J. 2005. Visibility and 'child view' in the assessment process of social work: cross-national comparisons. *International Journal of Social Welfare*, 14, 315–325.
- Näsman, E. 2012. *Forskningscirkeln: Att stärka barns och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnvården*. Rapport. Uppsala: Uppsala universitet.
- Olsson, A-M. 2008. *Hörs barnet? Studie om hur socialsekreterare gör barns röster hörda i utredningarna*. Länsstyrelsen i Skåne län. Rapport 2008/33.
- Olsson, A-M. 2010. *Listening to the voice of children: systemic dialogue coaching. Inviting participation and partnership in social work*. Luton: University of Bedfordshire.
- Ponnert, L. och Ramusson, B. 2015. Att bedöma barns behov och föräldrars förmåga. I: L. Ponnert., red. *Utredningsarbete i den sociala barnvården*. Malmö: Gleerup.
- Rasmusson, B. 2004. *Barnvårdsutredningar på nya grunder. Rapport från socialhögskolan 2004:1*. Lund: Lunds universitet.
- Rasmusson, B. 2011. Barnperspektivet och barns delaktighet. I: G. Andersson, M. Bangura Arvidsson, T. Mattsson, L. Ponnert och B. Rasmusson. *Social barnvård – några utmaningar. Glimtar från forskning ur olika perspektiv*, Lund: Meddelanden från Socialhögskolan 2011:6: 15–27.
- Reynaert, D., Bouverne-De Bie, M. and Vandeveldel, S., 2012. Between 'believers' and 'opponents' – Critical discussions on children's rights. 2012. *International Journal of Children's Rights* 2012 (20 (1)), 155–168.
- Runesson, I., Larsson, M. och Björngren Cuadra, C. 2015. Barn och unga migranternas delaktighet. I: K. Hansson och E. Nordmark. red. *Att arbeta med delaktighet inom habilitering*. Lund: Studentlitteratur: 65–78.
- Schiratzki, J. 2017. *Barnrättens grunder*. Lund: Studentlitteratur
- Shaw, I. och Holland, S. 2014 *Doing Qualitative Research in Social Work*. <https://dx-doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.4135/9781473906006> Sage.
- Singer, A. 2012a. *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. Stockholm: Norstedts Juridik AB

- Singer, A 2012. Alla talar om barns rätt. I: L. Rydberg-Welander., red. *Rätt, social utsatthet och samhälleligt ansvar: Festskrift till Anna Holland-er*. Stockholm: Norstedts Juridik AB: 73–86.
- Singer, A. 2014. Voices heard and unheard – A Scandinavian perspective. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 36,4, 381–391.
- Skoogh, V. 2013. Barns upplevelser av instabil sammahällsvård. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 36–52.
- Stauf, A. och Andersson, L. 2017. *Socialtjänstlagen 2017*. Helsingborg: Komlitt
- Socialstyrelsen 2015a. *Utreda barn och unga. Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen 2015b. *Bedöma barns mognad för delaktighet. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen 2018. Att samtala med barn. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården. Socialstyrelsen.
- Stern, R. 2006. *The Child's Right to Participation – Reality or Rhetoric?* Juridiska institutionen. Uppsala: Uppsala universitet.
- Stern, R. 2007. Rätten till deltagande enligt FN:s barnkonvention. *Nordic Journal of Human Rights* /2007 (Volum 25): 17–28
- Sundell, K., Egelund T., Andrée Löfholm, C., och Kaunitz, C. 2008. *Barnvårdsutredningar: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia.
- Svensden, T. 2016. *Den sociala barnvården i Stockholm – behov, utredningar, insatser, uppföljning och brukardelaktighet* 2013–2015. Stockholm: FoU-nordväst. Rapport 16:01.
- Vahlne Westerhäll, L. 1986. Rättigheter, förpliktelser och sanktioner inom socialrätten. *Tidsskrift för rettsvetenskap, nr 99*.
- Vahlne Westerhäll, L. (2019) *Funktionshinderrätt för barn. Att leva som andra utifrån barnets bästa*. Malmö: Gleerups.
- Vamstad, J. 2016. *Fördelar och nackdelar med att inkorporera barnkonventionen. En jämförande studie av internationella erfarenheter*. Ersta Sköndal högskola, Institutionen för socialvetenskap.
- Wetter, I. 1986. *Barnet och rätten. En undersökning om barns processrättsliga ställning i omhändertagandemål, vårdnadsfall och verkställandemål*. Studier i socialt arbete vid Umeå universitet 1986 nr 2. Umeå: Umeå universitet.
- Åkerström Kördel, J. och Brunnberg, E. 2017. *Delaktighet – som rättighet, fenomen och vardagspraktik i hälso- och välfärdsarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Öster, U. och Knutson, T, 2016. Barnkonventionen – en succé i Norge. *Advokaten Nr 3 2016 Årgång 82* s.36–37.
- Öström, A. 2014. *Tar socialtjänsten sitt ansvar för barn och unga? Hantering av anmälningar och genomförande av utredningar*. Rapport IVO 2014–27.
- Betänkande 2017/18:SoU25 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.
- Dir. 2018:20 Kommittédirektiv. Kartläggning av hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen.
- SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag. Betänkande av barnrättsutredningen.
- Prop. 2004/2005:39 Kvalitet, dokumentation och anmälningsplikt i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), m.m.
- Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter. www.regeringen.se (190110)
- <https://unicef.se/fragor/vad-menas-med-inkorporering-och-transformering> (190101)
- <https://unicef.se/barnkonventionen> (190802)
- www.unicef (190101).

Forfatterpresentasjon

Monica Larsson är jur.kand. med inriktning mot socialrätt, filosofie doktor och universitetslektor i socialt arbete vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet och Socialhögskolan, Lunds universitet. Forskningsintresset handlar om både rättsliga och samhällsvetenskapliga perspektiv på sociala rättigheter och mänskliga rättigheter liksom utformning och tillämpning av rättigheterna i förhållande till exempelvis barn och unga, personer med funktionsnedsättning, migranter och anhöriga. Frågor om delaktighet är centralt i förhållande till dessa grupper. Socialhögskolan, Lunds universitet. Epostadress: monica.larsson@soch.lu.se

Elin Hultman är filosofie doktor och universitetslektor vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet. Forskningsintresset är främst inriktat mot frågor som rör beslutsfattande i social barnavård samt hur barnperspektiv och barns rättigheter till delaktighet implementeras i praktiken.

